Două vechi istorii literare româneşti în limba germană: Wilhelm Rudow (1892) şi Gheorghe Alexici (1906) şi literatura şi cultura română

Horst FASSEL[*]

Key-words: *history of literature, interculturality, outside Romania, culture abroad, the 19th century*

0. În *Dicţionarul literaturii române de la origini pâna la 1900* (Bucureşti 1979, p. 821) întocmit de colectivul de istorie literară al Institutului de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi, există un articol despre Lucreţia Suciu-Rudow (1859–1900), o poetă din Transilvania, semnat de Stănuţa Creţu. Acelaşi articol a fost preluat şi de *Dicţionarul general al literaturii române*, publicat de Academia Română (vol. VI: S/T, Bucureşti 2007, p. 511–512). În ambele articole este amintit pe scurt şi cel al cărui nume îl adoptase Lucreţia Suciu după căsătoria ei în 1891, nume sub care a editat, în 1897, revista „Foaie literară". Despre Wilhelm Rudow, născut în anul 1858, se afirmă aici că şi-ar fi susţinut doctoratul în anul 1886 la Universitatea din Halle (azi: Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg) şi că ar fi scris şi o istorie a literaturii române. Dar nu se aminteşte, din păcate, teza lui de doctorat cu titlul *Verslehre und Stil der rumänischen Volkslieder* ('Versificaţia şi stilul cântecelor populare româneşti'). De asemenea, nu se atrage atenţia că Rudow a publicat, în 1888, o consistentă traducere din colecţia de folclor întocmită de Vasile Alecsandri, fiind, în acest caz, un demn urmaş al altui scriitor german, Wilhelm von Kotzebue, care tradusese, şi el, în 1857, poezii populare din colecţia Alecsandri.

Dacă soţia sa, Lucreţia Suciu-Rudow, a beneficat de un articol în dicţionarele literare româneşti, lui Wilhelm Rudow nu i s-a acordat aceeaşi şansă. Mai mult, şeful Catedrei de limbă şi literatură română de la Academia Comercială din Budapesta, Gheorghe Alexici (în Ungaria semna deseori: Alexics György, iar în Germania Georg Alexici), definea în 1906 istoria literară a lui Rudow drept un simplu depozit de fapte brute („Istoria literaturii române de W. Rudow este doar o colecţie de date şi nici pe departe o istorie literară: este scrisă fără principii de orientare şi nu a prelucrat de loc materialul faptic", Alexici 1909: III), ceea ce nu l-a împiedicat, însă, pe Alexici să-şi însuşească informaţii şi judecăţi de valoare, dar şi sugestii de metode de investigaţie de la Rudow.

[*] Wuppertal, Germania.

„Philologica Jassyensia", An XI, Nr. 2 (22), 2015, p. 147–164

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Mă voi ocupa aici atât de istoria literaturii române scrisă de Rudow în 1892 şi adăugită în 1894, cât şi de istoria literară a lui Alexici, tradusă în 1906 în limba germană (cea de a doua ediţie, pe care o citez aici, a apărut în 1909). Cele mai multe informaţii, cât şi încercările de periodizare a literaturii române din cele două istorii literare sunt de mult depăşite. Merită însă atenţie felul în care literatura română a fost receptată în epocă şi nu trebuie uitată nici activitatea, în ansmablu, a celor doi istorici literari şi traducători, care au încercat, pe măsura posibilităţilor lor, să aducă servicii culturii române.

1. Istoria literaturii române a lui Wilhelm Rudow

Wilhelm Rudow este fiul Annei şi a lui August Friedrich Theodor Rudow, preot luteran (în 1858 la Neuhaldensleben[1], între 1868–1879 la Mehmke). Liceul l-a urmat la Salzwedel, oraş hanseatic. Wilhelm Rudow s-a remarcat deja ca elev al profesorului Dr. Legerlotz, savant cunoscut în epocă, iar bacalaureatul, dat în 1879, a fost menţionat în analele şcolii[2]. A fost elevul celebrităţilor de atunci din Halle, profesorii Hermann Suchier, cunoscut romanist, şi Richard Gosche, orientalist. Încă din şcoală s-a văzut interesul lui deosebit pentru învăţarea limbilor străine. După ce a învăţat franceza, greaca, latina, engleza, s-a apucat de studiul spaniolei. La Universitate a continuat studiul limbilor, în timp ce teologia a neglijat-o, deşi părinţii aşteptau ca el să devină preot luteran, ca şi tatăl lui. La primul examen de stat în teologie a fost respins, de asemenea la încercarea de a-şi susţine un doctorat. După absolvirea studiului a trăit la Hamburg (1883), Salzwedel (1884–1888) şi Wernigerode, şi a preluat, ales fiind de comunitatea luterană, postul tatălui decedat. Pe urmă a predat la o şcoală confesională şi a lucrat temporar şi la o bibliotecă, aşa cum povesteşte el în romanul autobiografic *Lucifer. Ein Dichterleben* (‘Lucifer – o viaţă de poet’). Chiar dacă informaţiile acestui roman pot fi puse sub semnul întrebării, ele constituie singura sursă despre anii 1883–1886 din viaţa lui Rudow. Se poate constata nesiguranţa lui de a se dedica unei profesii cotidiene. În cele din urmă, şi-a pregătit teza de doctorat despre *Versificaţia şi stilul poeziei populare româneşti*, pe care a susţinut-o în 1886 la Suchier şi Gosche, obţinând titlul de „Doctor philisophiae et aa. l.l. magistri”. I se refuzase să vorbească la examenul oral în limba română, aşa cum ceruse el. În acelaşi an cu doctoratul, a reuşit şi la examenul de stat pentru teologie luterană. Nu se ştie cu ce s-a întreţinut Rudow, care a fost membru al mai multor societăţi ştiinţifice, printre altele al Societăţii de studii orientale germane (‘Deutsche morgenländische Gesellschaft’). Acest lucru este valabil şi pentru perioada 1888–1897, pe care a petrecut-o în Transilvania.

Wilhelm Rudow studiase, aşadar, teologia şi limbile romanice din 1879 până în 1882, iar din 1883 ştia limba română, limbă care i-a devenit din ce în ce mai cunoscută şi dragă, mai cu seama după ce a părăsit Germania, stabilindu-se la

[1] La Neuhaldensleben s-a născut Wilhelm Rudow, azi localitatea chemându-se Haldensleben, fiind situată în landul Sachsen-Anhalt. Se compune din fostele localităţi Alt- şi Neuhaldensleben, centre ale industriei de ceramică.

[2] Informaţiile despre şcoala din Salzwedel şi unele date biografice ale lui Rudow mi le-a comunicat arhivarul oraşului Salzwedel, Dr. Langusch, căruia îi mulţumesc pentru ajutorul acordat foarte prompt şi cu multă bunăvoinţă.

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Ucuriş, în munţii Bihorului. Trăind între români, i-a şi cunoscut mai bine, iar în 1892 şi-a dedicat a sa *Istorie a literaturii române până în zilele noastre* Lucreţiei Costa-Olariu, născută Suciu (1859–1900), cu care s-a şi căsătorit în 1891, la Ucuriş (pe atunci: Ökrös)[3], pentru ca din 1896 soţii Rudow să trăiască la Oradea.

Preferinţa pentru limba română, pe care o considera mai latină decât chiar italiana, l-a apropiat şi de folclorul românesc. Nu numai teza lui de doctorat s-a ocupat de versificaţia poeziei populare româneşti, dar şi o antologie consistentă, luată din culegerea de folclor a lui Vasile Alecsandri, avea să dea dovadă de acest entuziasm al lui Rudow pentru creaţia populară românească. Faptul că se mutase în munţii Bihorului şi a scris o bună parte a operelor sale în Transilvania îl defineşte ca pe un autor autohton la liberă alegere, astfel că ar merita să fie luat în seamă şi de lexicografia literară românească.

1.1. În *Geschichte des rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart*, care pe coperta interioară poartă însemnarea: „revăzută şi adăugită de prof. I. Negruzzi, academician şi deputat, şi de G. Bogdan", Wilhelm Rudow se referă şi la limba română, afirmând:

> Ni se pare potrivit să spunem în acest loc ceva şi despre limba română sau mai degrabă să formulăm câteva propoziţii în limba română, cuprinzând cuvinte de bază. Astfel putem demonstra că această limbă este în fond şi în toată fiinţa ei latină, chiar mai latină decât italiana şi nicidecum nu este slavă.

Şi dă exemple de propoziţii româneşti în paralel cu traducerea în latină:

> Ţeranul român descrie viaţa sa aşa: Locuiesc în o casă de lemn şi lut
> *Terranus ille romanus describit vitam suam aeque sic. Locuisco in una casa de ligno sic luto*
>
> cu uşă şi ferestri, pe care o veghiază un cane. Intr'însa se află mese,
> *cum ostio ostre sic fenestris, per qualem vigilat unus canis. Inter ipsam se aflant mensae,*
>
> scaune, un almar şi altele. Alăturea se intend câmpii late pe cari mi cresce grâu,
> *scamnaunum armarium sic altera. Ad latera se intendunt campi lati per quales mihi crescit*
>
> secară, orz şi alte verdeţe.
> *granum, secale, hordeum sic altera virid it ia* (Rudow 1892: 14).

Şi în celelalte scrieri ale sale, Rudow revine mereu asupra latinităţii limbii române şi a resurselor ei stilistice bogate pentru a reliefa calitatea estetică a operelor literare.

[3] Lucreţia Suciu a trăit din 1885 la Ucuriş, dar şi la Deva – deducem aceasta din faptul că în dedicaţia pentru Lucreţia Costa-Olaru, Rudow indică sediul ei la Deva.

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

1.2. Antologia anului 1888 a apărut în colecţia *Unterwegs und daheim* (‘Pe drum şi acasă’[4]): *Rumänische Volkslieder* (‘Cântece populare româneşti’) şi conţine şi un eseu: *Der rumänische Volksgeist nach seinen dichterischen Erzeugnissen* (‘Spiritul popular românesc oglindit în produsele sale’). Titlul derutează, pentru că Rudow se ocupă mai ales de posibilitatea traducerii poeziilor populare româneşti şi de specificul formal al acestor poezii şi nu caută să pătrundă sufletul popular şi reflectarea acestuia în versurile cercetate. Rudow scrie: „Cine a cunsocut acum 20 de ani România? Abia întreprinderile feroviare ale lui Strousberg şi războiul cu turcii au popularizat întrucâtva această ţară şi pe locuitorii ei”. Autorul vrea să prezinte folclorul românesc, pentru că „Pe acest avanpost al culturii europene spiritul popular s-a păstrat mult mai proaspăt şi originar decât în Occident” (Rudow 1888: XV).

Când vorbeşte despre posibila traducere a folclorului românesc, Rudow îl critică pe Wilhelm von Kotzebue, care, în 1857, când publica o primă antologie a poeziei populare române în limba germană (Kotzebue era prieten cu Alecsandri), a susţinut imposibilitatea redării în limba germană a unor versuri populare româneşti. Rudow, la rândul lui, crede că incapacitatea se referă în primul rând la traducătorul Kotzebue, care ar fi redat, de exemplu, execrabil – spune el – balada *Constantin Brâncoveanu*. Ca să dovedească traductibilitatea poeziilor populare, Rudow ne oferă o versiune proprie a baladei lui Brâncoveanu, din care citãm primele strofe:

> *Brancovan Konstantin* (ucis în 17 august 1714)
>
> Brankoveanul Konstantin/ War ein Fürst aus edlem Blute,/ Reich an allem ird’schen Gute/ Und dazu ein frommer Christ./ Doch dass er so mächtig ist,/ Macht dem Sultan viele Sorgen,/ Darum sann er ihm Verderben/ Und beschloss, er solle sterben.// Eines Donnerstages Morgen/ Hat sich Konstantin erhoben,/ Wäscht das Angesicht, das milde,/ Kämmt den langen weißen Bart,/ neigt sich tief dem Christusbilde,/ Wie es frommer Christen Art./ Doch wie er durchs Fenster blickt,/Plötzlich er zum Tod erschrickt.// Kinder, auf! Um Gotteswillen,/ Lasst den Schlaf, erwacht, erwacht!/ Nehmt die Waffen schnell zur Hand,/ Denn mit seiner ganzen Macht/ Rückt der Pascha eilends an,/Der uns lang Verderben sann.
>
> Vor den mächtigen Geschützen/ Wird uns keine Mauer schützen! (Rudow 1888: 23)

Traducerea lui Rudow nu este cea mai reuşită, dar o întrece pe cea a lui Kotzebue. O poezie considerată intraductibilă de acesta din urmă, *Viaţa omului*, este tradusă în mod demonstrativ de Rudow, dar nu în germane, ci în latină! Astfel probează atât traductibilitatea ei, cât şi, din nou, apropierea limbii române de cea latină:

> *Viaza omului*
>
> Floarea campului:/ Cate flori sunt pe pament,/ Toate merg la morment./ Numai floarea lacului/ Sta la uscha raiului,/ Judeca surorile/Ce au facut mirosele.
>
> *Vita hominis*
>
> Flos campi (illius)/ Quanti flores sunt per pavimentum,/ Toti mergunt illhac (ad) monumentum./ Non magis (quam) flos lacus (illius)/Stat ad ostia paradise

[4] În această colecţie s-au publicat mai multe volume de proză ale lui Jokai Mór (*Die gelbe Rose; Magneta*), Mite Kremnitz (*Sein Brief. Novellen)* şi piesa lui Paul Lindenberg *Felix Philippi*. Mite Kremnitz şi Lindenberg erau cunoscuţi prin scrierile lor cu tematică românească.

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

(illius),/ Judicat sorores (illas)/ Quos habent factos odores (myrrhinos) (Rudow 1888: IX)[5].

Cele mai reuşite traduceri ale lui Rudow le întâlnim în capitolele *Doinen* (‘Doine’, p. 27–75), *Horen* (‘Hore’, p. 76–97) şi *Bessarabische Lieder* (‘Cântece basarabene’, p. 102–107). Citǎm unele exemple, pentru cǎ ele au rǎmas necunoscute în România:

Doina (Doina, doina cântec dulce)

Doina, Doina, süßer Sang,/ Hört’ ich dich doch lebenslang!/Flammenweise, liebentbrannt,/ Tönst du, lausch ich wie gebannt.// Weht der Lenzwind durch die Wälder,/Lass ich meine Doina schallen/ Um die Wette mit dem süßen/Liebessang der Nachtigallen.// Kommt der Winter, stürmisch finster,/ Sing ich stillvergnügt zu Haus/ All die langen Tag’ und Nächte,/ Ungestört durch Sturmesbraus.// Sprosst das junge Laub im Lenze,/ Sing ich fröhlich, dass es schallt;/ Sinkt das welke Laub zu Boden,/Klag ich leis im öden Wald.//Doina summ ich, Doina seufz ich,/Doina ist mein liebster Sang;/ Doina flüstr’ ich, Doina jauchz ich,/ Doina lieb ich lebenslang (Rudow 1888: 27).

Heimat (Patrie)

Grünes Blättchen der Olive!/ War ein Jüngling, zog hinaus,/ Um zu sehn, ob’s in der Fremde/ Mir wird munden wie zu Haus./ Mag das Brot wie Honig sein,/Doch wie Galle ging mir’s ein (Rudow 1888: 103).

Nu analizez aici traducerile, dar numărul lor este mare: 15 balade, 80 de doine, 50 de hore şi 16 cântece basarabene (în total 161 de poezii). Acesta este un indiciu atât pentru interesul lui Rudow pentru poezia populară românească, cât şi pentru calităţile sale de traducător (unele traduceri, ca cele menţionate mai sus, sunt foarte reuşite), sau pentru selecţia poeziilor. La 21 ani după antologia lui Wilhelm von Kotzebue, cea a lui Rudow este un progres remarcabil. Oricum, antologia lui Rudow merită şi azi atenţia cercetătorilor şi a cititorilor (Rudow depăşeşte calitativ şi traducerile din folclorul românesc apărute la Cluj în prima revistă de literatură comparată din lume, din „Acta comparationis litterarum universarum“, din anii 1877–1888, destul de numeroase şi ele).

1.3. Alexandru Philippide se numără printre cei care au recenzat istoria literară a lui Rudow. El credea că împărţirea materialului prezentat, cât şi periodizarea, ar fi potrivită dovedind străduinţa şi competenţa autorului:

Meritul acestuia este cu atât mai mare cu cât el nu a putut beneficia de prea multe lucrări ale predecesorilor. Aceştia au întocmit ori bibliografii, ori crestomaţii pe care le-au numit ei istorii ale literaturii române. Rudow are dreptate când susţine la sfârşitul lucrării sale că a depăşit, prin istoria sa literară, pe premergătorii lui, dar ar trebui să şi ştie că, în ţara orbilor chiorul poate ajunge uşor împărat[6].

[5] La textul românesc am păstrat grafia lui Rudow.

[6] „Die Einteilung ist gut und beweist große Mühe und Verstand seitens des Verfassers und man muss es ihm zur Ehre anrechnen, um so mehr, als er nur geringe Vorarbeiten bei seinen Vorgängern gefunden hat, welche alle, die einen Bibliographien, die anderen Chrestomatien, oder was sie alles haben schreiben mögen, geschrieben haben und mit dem Titel Geschichte der rumänischen Literatur getauft haben. Darum hat der Verfasser recht, wenn er im Schlusswort sagt, dass er seine Vorgänger

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Aşadar, savantul ieşean îi recunoaşte istoriei literare a lui Rudow certe merite, dar îi critică şi neajunsurile: el crede însă că literatura veche, prezentată după modelul lui Aron Densuşianu[7], este deficitară. Îi mai reproşează lui Rudow şi că n-ar fi înţeles, în unele cazuri, textele beletristice româneşti (de exemplu, *O scrisoare pierdută* a lui Caragiale), că ar fi criticat prea aspru pe unii autori (Cârlova, Filimon) şi că ar fi abuzat, la fel cum au făcut-o şi Mozes Gaster şi Wilhelm Meyer-Lübke, de prescurtări (unele greu de înţeles) şi de o punctuaţie extrem de subiectivă.

Numărul criticilor severi a fost destul de însemnat, iar Ioan Slavici, pe care Rudow îl citează drept un apărător al lui, afirmase că nu a citit istoria literară a filologului german, deşi sublinia importanţa autorului pentru relaţiile literare româno-germane. La această apreciere a lui Slavici va fi contribuit şi faptul că Rudow trăia din 1888 în munţii Bihorului, iar din 1896, la Oradea, deci în Transilvania.

Să vedem care sunt meritele lucrării lui Rudow, din perspective epocii: 1. ea este una din primele istorii literare româneşti care există; 2. are o periodizare care, pe atunci, putea să sistematizeze informaţiile existente. Philippide enumeră cele patru perioade definite de Rudow: 1. până la 1800, 2. până la 1830, 3. până la 1860, 4. până la 1890. De asemenea, atrage atenţia asupra sistematizării operelor din cadrul fiecărei perioade: operele sunt clasificate pe genuri literare, ceea ce remarca Philippide, „obligă pe autor să includă diverşi autori în mai multe subcapitole”[8].

Azi este uşor de constatat că periodizarea lui Rudow a fost depăşită demult, chiar dacă anul 1830 a rămas o linie de demarcare între perioada veche şi cea modernă a literaturii române. Se vede, încă din 1892, că stabilirea unor perioade devine cu atât mai dificilă, cu cât istoricul literar este mai aproape în timp de obiectul cercetării sale. Astfel, perioada a 4-a a lui Rudow (1860–1890) ne sugerează doar că el şi-a terminat aproximativ în 1890 istoria sa literară (la care lucrase timp de patru ani), anul 1890 nefiind nicidecum o dată importantă pentru evoluţia literaturii române.

În cadrul celor patru perioade, autorul are caracterizări definitorii subiective: „Prima perioadă, fără o coloratură patriotică”; „A doua perioadă fanariotă şi naţională”, „A treia perioadă naţională şi franceză”, „A patra perioadă, critică, naţională, pesimistă”[9]. Ceea ce rămâne valabil până azi este delimitarea literaturii vechi de cea din secolul al 19-lea, numai că, în cazul literaturii vechi, cunoştinţele lui Rudow se datorează în cea mai mare parte lui Densuşianu şi altora şi sunt, cum o spusese deja Philippide, deficitare, lucru recunoscut de Rudow însuşi.

Împărţirea evoluţiei literaturii pe genuri nu era nouă: pentru Rudow a contat, în primul rând, exemplul lui Hyppolite Taine. Numai că scriitorul german includea

übertroffen habe; er wolle nur nicht vergessen, dass der Einäugige unter den Blinden leicht Kaiser wird”, Alexandru Philippide, *Wilhelm Rudow: Geschichte des rumänischen Schrifttums*, în „Literaturblatt für germanische und romanische Philologie”, 14, 1893, p. 399–410.

[7] *Istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, 1885.

[8] *Ibidem*, p. 399 („R. hat die rumänische Literatur in vier Perioden eingeteilt: 1. bis 1800, 2. bis 1830, 3. bis 1860, 4. bis 1890. In jeder von ihnen hat er den Stoff geschlechterweise betrachtet, was ihn nötigte, mehrmals von demselben Schriftsteller zu sprechen“).

[9] Aceste precizări nu corespund întocmai cu cele patru perioade din cronologie, pentru că Rudow mai adaugă subcapitole ca: *Revista nouă*, *Direcţia franceză*, *Latiniştii* sau *Socialiştii.*

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

printre genurile literare şi literatura ştiinţifică, lingvistica, literatura didactică, filozofia. Această accepţiune foarte largă a noţiunii de literatură (accepţiune în sens etimologic: tot ceea ce este scris), specifică epocii, are dezavantaje. Un dezavantaj fusese menţionat de Philippide: opera unui scriitor nu este prezentată ca un tot, ci repartizată pe subcapitole cu genurile literare respective. Alt dezavantaj al acestei împărţiri este că s-ar putea ajunge (ceea ce nu se întâmplă însă la Rudow) la istorii separate ale diverselor genuri literare, dar nu la o viziune de ansamblu a literaturii naţionale. Din opţiunea lui Rudow mai decurge o a treia dificultate: el a citit enorm după ce se mutase în Transilvania, dar practic nu a fost posibil să cuprindă toată producţia literară a timpului sau a trecutului în mod exhaustiv. Acelaşi lucru este valabil şi pentru istoriografia literară românească: Rudow s-a străduit să o cunoască, dar, citind excesiv de mult, nu a mai fost în stare să discearnă în toate cazurile ceea ce era important de ceea ce era efemer sau puţin valoros. În acest caz intervin şi anume trăsături de caracter ale lui Rudow: era orgolios şi nu prea accepta păreri critice. Ceea ce a reproşat el românilor citând un contemporan român din Transilvania: „Suntem de o sensibilitate bolnăvicioasă, nu suportăm nici cea mai mică critică" (Anhang, Leipzig 1894, p. VI), i se potrivea lui însuşi. Asemenea orgolii persistă şi azi în lumea academică germană. Într-o carte a sa, un istoric german, a felicitat – prin dedicaţie – Universitatea Babeş-Bolyai că i-a acordat lui primul titlu de „doctor honoris causa" după 1989, ca să dau un exemplu anecdotic.

Prima perioada (de la începuturi până în 1800) este cea mai sumar tratată în cadrul istoriei literare a lui Wilhelm Rudow (p. 16–34). Practic, aici predomină genul de „literatură ştiinţifică", iar *Despre poezie* ('Zur Dichtung') expunerea se rezumă la o singură pagină. Capitolul este tributar lui Densuşianu, probabil şi din cauza faptului că Rudow nu putea citi textele în original (cu litere chirilice).

Perioada a doua, de la 1800 la 1830 (p. 34–55), tratează întâi influenţa Revoluţiei franceze asupra literaturii române, apoi cea a Unirii confesionale din Transilvania. Urmează prezentarea genurilor literare: genul ştiinţific (Şincai, Asachi, Radu Tempea), traducerile (mai ales cele din limba greacă). La poeţi se află pe primul loc Costache Conachi (p. 45–48) şi Iancu Văcărescu. Abia după 1800 vin scrierile pe care autorul istoriei literare le citise cu sârguinţă. Rudow ştia ce pagube au adus fanarioţii Principatelor Române pe plan politic şi economic, dar credea şi în unele merite ale lor, pentru că „mai ales la început grecii nu au ajutat numai la îndepărtarea slavonei, ci au transmis şi cunoştinţele lor românilor, ceea ce era un fapt bun" (Rudow 1982: 17). A atras şi atenţia asupra faptului că reforma lui Luther ar fi stimulat în ţările române trecerea la scrierea în limba naţională şi la trezirea conştiinţei naţionale. El a fost convins că, în cadrul literelor româneşti, Moldova ar fi deţinut supremaţia în secolul al XVII-lea şi datorită legăruilor ei strânse cu cultura şi literatura poloneză. Această supremaţie moldovenească s-ar fi menţinut şi în secolul al XIX-lea.

Perioada 1830–1860 Rudow o anunţă sub tilul *Rezultatele şi aberaţiile spiritului naţional* ('Früchte und Auswüchs des vaterländischen Geistes', p. 55–136). Genurile literare incluse sunt: poezia lirică sau de sentiment (Rudow a creat termenul de *Gefühlsdichtung* în loc de *lirică*!, p. 55).

Cel mai amplu prezentat este Vasile Alecsandri, atât în cadrul genului liric (p. 67–73) şi în cel epic (p. 96–97), cât şi al celui dramatic (p.104–112). Despre el

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

spune că ar fi „din familie de proveniență venețiană, care în timpul cruciatelor s-a stabilit la Constantinopole, pe urmă la Bârlad. Tatăl s-a căsătorit cu o anume Cozoni, tot de obârşie italiană" (Rudow 1892: 67). „Spiritul naţional" ar fi foarte prezent în opera lui Alecsandri, iar „ceea ce însă îl face mare pe Alecsandri şi l-a înălţat în ţară mult timp dincolo de orice critică este marea sa dragoste de patrie, superioară în expresia ei poetică predecesorilor" (Rudow 1892: 72). Citează din creaţia poetică a lui Alecsandri, din poezia de dragoste şi din cea patriotică, a călătoriilor. Cel mai bine i-a reuşit o poezie a dorului de depărtări:

> *Sehnsucht nach der See* ('Dor de mare')
> Hoch am blauen Himmel seh ich/ Windesschnell die Wolke fliehn;/ Wenn sie übers Meer hinzöge,/ Möchte ich, möchte ich mit ihr ziehn.// Möchte wandern, wandern, wandern/ Ohne Rast, dem Geier gleich,/ Meine Augen schweifen lassen/ Durch der Lüfte weites Reich.// Möchte sanften Seufzern lauschen,/ Die, wenn sonst kein Auge wacht,/ Auf dem Meere und vom Himmel/ Niederwehn um Mitternacht (Rudow 1892 : 71).

Tot în acest capitol semnalează influenţa lui Puşkin, Ovidiu şi Lamartine asupra versurilor lui C. Negruzzi (p. 59), iar despre Alexandrescu spune că l-ar imita pe Lamartine şi Byron (p. 63–64). Corradini, prieten al lui Alecsandri, care studiase la Florenţa şi în Franţa, vine la Iaşi şi scrie în română şi franceză. În *Les Chants du Danube* (1841) îl imită pe Victor Hugo (p. 64–65). G. Sion, George Baronzi, George Taut (Tăutu), Bolintineanu (mai ales *Florile Bosforului)* sunt alţi poeţi prezentaţi de Rudow în acest capitol, dar caracterizarea operei lor lasă de dorit.

În subcapitolul *Poezia epică* ('Erzählende Dichtung', p. 88–101) îi întâlnim pe Anton Pann, Costache Negruzzi, Nicolae Filimon. La acesta din urmă Rudow pune în relief calitatea deosebită a cronicilor sale muzicale şi de teatru, precum şi a jurnalului său de călătorie, dar despre romanul *Ciocoii vechi şi noi* judecă: „O prezentare unilaterală, talent mediocru, dar o contribuţie deosebit de importantă pentru istoria culturii contemporane lui" (Rudow 1892: 97).

Tot în cadrul aceleiaşi perioade este cuprinsă şi poezia didactică, inclusiv fabulele (p. 113–136), satira (p. 116–118), literatura ştiinţifică (p. 118–123: Ion Maiorescu, Gheorge Bariţiu), istoriografia (p. 124–130), literatura despre ştiinţa scrisului (*Schrifttumswissenschaften*, p. 131–132: Timotei Cipariu, Ion Ghica, V. A. Urechia), ştiinţa limbii (p. 133: A. T. Laurian), folclorul (p. 133–134), teologia (p. 135–136). Numai din această enumerare se poate deduce că Rudow şi-a propus prea mult pentru a sa istorie literară, incluzând o sumă extrem de mare de specii şi genuri literare sau variante ale operelor tipărite, fiecare cu o tradiţie aparte, care nu poate fi cuprinsă de un singur istoric literar aflat la început de drum.

Rudow credea că el este cel mai bine informat in privinţa genului dramatic (p. 101–113), deoarece cunoştea începuturile teatrului românesc – se referă la Asachi, Eliade, la Matei Millo, la Negruzzi şi Bolliac şi prezintă pe larg piesele lui Vasile Alecsandri, „cel mai fecund şi, potrivit părerii conaţionalilor lui, cel mai talentat autor dramatic român" (p. 102), „pe lângă care ceilalţi nu joacă nici un rol". Meritul lui Rudow constă în urmărirea tematicii şi a desfăşurării acţiunii din scenetele şi comediile lui Alecsandri, care nu au fost atât de detaliat discutate de altcineva în decusrul secolulului al XIX-lea.

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Perioada a patra este dominată de *Noua Direcţie*, adică de *Junimea*,[10] iar Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă şi Ion Luca Caragiale sunt la acest istoric literar deja „marii clasici". La genurile literare întâlnim poezia didactică, genul epistolar, epigramele, genul umoristic şi satiric, iar în cadrul ştiinţei se enumeră genul istoric, economic, al ştiinţei limbii, ştiinţa scriului. Pentru această înşiruire este valabil ceea ce a susţinut Gheorghe Alexici, şi anume că ea este mai mult o bibliografie comentată decât o încercare de a defini liniile evolutive sau de a stabili repere de orientare.

Să mă opresc la ceea ce aflăm despre Eminescu. Despre el, Rudow crede ca este „un poet în adevăratul sens al cuvântului» (p. 154), la început, „un romantic de pur sânge şi ar fi rămas un romantic, dacă ar fi trăit la începutul secolului [al XIX-lea!]" (p. 155). Pe autorul german Eminescu îl interesează mai ales pentru faptul „că el a pus în evidenţă gândirea germană în România, aflându-se la antipodul influenţei franceze" (p. 154). Deoarece Eminescu ar fi scris „într-o limbă pe care o înţelege orice ţăran", Rudow crede şi în buna receptare a poetului, chiar şi în versurile care conţin ideea unei Românii Mari („De la Nistru pân' la Tisa...").

Ca şi în celelalte cazuri, Rudow dă multe exemple din poezia eminesciană în traducerea proprie, destul de inegală. Dacă nereuşită este versiunea germană din *Somnoroase păsărele*, mai izbutită apare transpunerea poeziei *Peste vârfuri*:

> Und pocht im Wind der Pappel Zweig/So leis ans Fenster an,/Ist mir, als hätt ich dich im Sinn,/Und kämst du leis heran.//Wenn in den klaren Bergessee/Die Sterne niederschaun,/ Ist mir, als schwände all mein Weh,/Der Finsternisse Graun.//Und tritt aus dunklem Wolkenflor/Der Mond heraus so sacht,/Ist mir, als trätest du hervor,/Erleuchtend meine Nacht (Rudow 1892: 159).

Mai apropiată de versul eminescian îmi apare traducerea sonetului despre *Veneţia*:

> *Venedig*
> Verstummt ist längst Venedigs lautes Treiben,/Zerstreut hat sich des Volkes bunte Menge;/ Auf Marmortreppen, ausgelegte Gänge/ Scheint hell der Mond, sich spiegelnd in den Scheiben.// Der Meergott möchte sich die Zeit vertreiben,/ Er zieht, der ewig junge, hin durch enge/Kanäle, schluchzend dumpfe Klaggesänge,/Dass seine Braut ihm jung nicht konnte bleiben.// So friedhofsstill! Kein Mensch mehr, scheint es, wacht./San Marco, Priester aus der Vorzeit Tagen/Verkündet eben düster Mitternacht.//Mir ist, als wollte er ins Ohr mir sagen: / Hin zu den Toten fuhr Venedigs Pracht;/Sie stehn nicht auf, drum lass das eitle Klagen! (Rudow 1892: 156).

Ceea ce rezultă din schiţarea expunerii lui Rudow este că el cunoştea o bună parte a literaturii române şi s-a străduit să o prezinte unui public german neştiutor şi prin seria de traduceri proprii, izbutind, astfel, să transmită o imagine cât de cât convingătoare a calităţilor ei.

Despre autorii izolaţi nu putem afla azi mare lucru. Ceea ce rămâne o contribuţie demnă de semnalat este comparaţia cu autori cunoscuţi din alte literaturi. Am amintit deja apropierea lui Negruzzi de Puşkin şi Ovidiu, a lui Grigore

[10] Vezi *Aparitia Noii direcţii* ('Auftreten der neuen Richtung'), p. 136–231.

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Alexandrescu de Lamartine şi Byron. La Ion Neculce găseşte forme verbale luate din italiană şi-l defineşte ca un discipol al italienilor (p. 31). Dar Rudow are mult mai multe trimiteri la poeţi şi la opere literare universale: *Păcatele tinereţilor* îi apare înrudit cu Prosper Mérimee (p. 91), poetul Creţeanu este comparat cu Georg Herwegh (p. 83), o poezie a lui Alecsandri despre o fată de ţăran este asemuită unor versuri din *Faust* al lui Goethe („Meine Ruh ist hin", p. 70). Faptul că unele piese ale lui Vasile Alecsandri sunt prelucrări după autori dramatici francezi (de exemplu, *Kir Zuliaridi* după Marc-Michel Brisbarre, *Agachi Flutur* lucrat după *L'avare en gants jaunes*) a fost remarcat şi de criticii de teatru veniţi după Rudow.

Rudow nu avea un sistem adevărat de comparaţie, nu a remarcat evoluţii sau influenţe majore, dar a crezut în înrudirea literaturilor, astfel încât literaturile naţionale au putut fi incluse, la un nivel superior, în creaţia universală.

1.4. Literatura universală a devenit în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea o preocupare la modă în Europa. De la antologii de poezii şi până la căutarea originilor unor teme şi motive, ba chiar ale unor opere întregi, istoricii literari au stabilit interferenţe, similitudini sau au introdus, cum a făcut-o Hugo Meltzl la Cluj, metoda „poliglotismului" în abordarea literaturilor. Prin aceasta, acest promotor al comparatismului literar a înţeles traducerea textelor în cât mai multe limbi, scrierea istoriografiei literare în fiecare limbă în parte (despre literatura germană numai în germană, despre cea engleză numai în engleză, despre cea română numai în limba română). Literaturile naţionale au fost, astfel, cuprinse sub acelaşi acoperiş, iar criticii au fost siliţi să înveţe cât mai multe limbi, ca să scrie şi să citească operele literare în limba lor originală şi să prezinte exegeza acestora tot în limba originală.

Această orientare spre poliglotism a avut-o Rudow din timpul şolii şi al studiilor sale la Halle. În romanul *Lucifer* a afirmat că stăpâneşte toate limbile germanice, romanice şi semite. El şi-a împlinit visul în antologia sa *Um die Erde. Eine Auswahl der schönsten und kennzeichnendsten Dichtungen der wichtigsten Kultursprachen* ('În jurul pământului. O selecţie din cele mai frumoase şi semnificative creaţii poetice din cele mai importante limbi de cultură', Leipzig, Kaupisch, 1891, 295 p.), a tradus din 32 de limbi, pe care el susţinea că le posedă, 249 de poezii şi poeme. Rudow nu a fost un teoretician, ci un traducător pasionat. Cu siguranţă nu a stăpânit în mod activ limbile amintite, fapt demonstrat de traducerile din limbile cunoscute nouă, dar a popularizat poezia unor ţări pe atunci puţin cunoscute. Împărţirea materialului în patru capitole este arbitrară şi se face, în primele capitole, potrivit familiilor de limbi: uralo-altaice (limba turcă, maghiară: în total 10 poezii), limbi semitice (ebraica nouă, araba: 7 poezii), indoeuropeana (printre care limba indiană, persană, greaca veche, Latina: în total 165 de poezii). Dar capitolul al patrulea conţine, potrivit titlului, limbile neonordice (daneza, norvegiana, suedeza), cât şi limbile slave nemenţionate în sumar (în total în capitolul 4: 68 poezii). Cifrele sunt impresionante, iar criticul austriac Otto Leixner a afirmat nu fără temei în *Neue poetische Blätter*, în 1891, că: „În ceea ce priveşte cunoştinţele de limbă, nu va fi uşor ca cineva să se ia la întrecere cu autorul antologiei". Dacă avem sau nu de a face cu 32 de limbi, cum susţine autorul, este greu de stabilit, pentru că în cazul francezei, englezei, germanei, Rudow considera

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

etapele mai vechi din evoluţia acestor limbi drept limbi separate, şi atunci ar fi tradus din 35 de limbi.

Rudow a ales poezii din toate limbile romanice, din 5 limbi germanice, din 7 limbi slave. Ca şi Hugo Meltzl – şi aşa cum se apreciază şi azi –, el a fost de părere că poezia populară precede poezia cultă. La bulgari, sârbi, slovaci, cehi, sloveni el a crezut, din ignoranţă, că nu a existat decât o poezia populară. Rudow nu a cunoscut, aşadar, poeţi culţi la ei. Dintre slavi, polonezii sunt cei mai bine reprezentaţi în antologie (12 autori, p. 246–276). La fel de numeroasă este şi prezenţa în antologie a poeziilor româneşti (p. 85–115), dar proporţia e foarte subiectivă. Astfel, găsim doar o poemă în 6 părţi a lui Vasile Alecsandri (*Briarus Keule*/'Buzduganul lui Briar'), o singură poezie de Eminescu (*Pe lângă plopii fără soţ*), şi 31 de poezii (!) de Dimitrie Bolintineanu (din *Macedonele*, *Florile Bosforului* ş.a.). O menţiune: poezia eminesciană citată are titlul cu totul schimbat: *Das gefallene Götterbild* ('Monumentul divin răsturnat'), iar traducerea versurilor este şi ea prost realizată!

Cu atât mai reuşite sunt versurile lui Bolintineanu, din care citǎm două mostre:

> *Das Gewitter* ('Furtuna')
> Hörst du nicht die Wogen brausen/An des steilen Felsens Rand?/Bootsmann, lenke unser Schifflein/Schnell zurück zum sichern Strand!//Aber du, Geliebte, lass mich/Schnell auf deinen Rosenlippen/Unser beider Schicksal lesen,/Ob wir scheitern an den Klippen! (Rudow 1891: 108)

> *Trauer* ('Tristeţe')
> Ach, in Schmerzen schwindet/Unser Lebenslauf;/Alle Freuden lösen/Sich in Tränen auf!//Andern bringt das Leben/Freud' und Wonne viel;/Mir will's nicht mehr geben,/Steh ich schon am Ziel?//Ja, ob meinem Haupte/Bricht herein die Nacht,/Die den Trost mir raubte,/ Dass ein Tag noch lacht (Rudow 1891: 103).

Selecţia autorilor este foarte subiectivă. La ruşi îl întâlnim pe Puşkin (*Şalul negru*, p. 277–279), pe Lermontov nu. La italieni se prezintă poezii de Leopardi, de Vittoria Colonna (dar nu de Michelangelo, de Petrarca, de Dante), la unguri este prezent Petöfi, dar nu cu poeziile remarcabile.

Ceea ce a reuşit Rudow nu înseamnă, cum spune el în titlul, *Um die Erde* ('În jurul lumii', vezi bibliografia), dar, totuşi, peste 30 de literaturi din Europa şi Asia le-a cuprins. O prezenţă considerabilă a poeţilor contemporani lui Rudow şi a poeziilor populare din ţările din care s-au tradus versurile face posibilă comparaţia dintre literaturi pe baza antologiei lui Rudow, iar faptul că selecţia a fost lucrată în Munţii Bihorului trebuie menţionată şi este, în acelaşi timp, surprinzătoare.

2. Istoria literară a lui Gheorghe Alexici

Alexici s-a ocupat în special de literatura din secolul al XVI-lea (vezi: ediţia cărţii de cântece protestante la români făcută de Gheorghe Szegedi[11]). În 1966 s-a publicat la Bucureşti, de către Ion Muşlea, o culegere de texte din literatura populară românească efectuată de Alexici (Alexici 1966). Dar cea mai cunoscută lucrare a

[11] Hiador Sztripszky, György Alexics, *Szegedi Gergely énekeskönyve XVI. századbeli román fordításban. Protestáns hatások a hazai románságra*, Budapest, Hornyánszky (1911).

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

arădeanului Alexici rămâne *Istoria literaturii româneşti*, publicată în două ediţii, în 1906 şi în 1909. Prima ediţie atrăgea atenţia asupra faptului că tipărirea s-a făcut în anul jubiliar al domniei lui Carol I în România (după 40 de ani de domnie). A doua ediţie a apărut într-un volum, care conţinea şi o istorie a literaturii maghiare de Kont.

În această istorie literară, Alexici nu citează bibliografie românească, iar din literatura istoriografică în limba germană îl menţionează pe Wilhelm Rudow (1892), cât şi capitolul despre istoria literaturii române vechi din manualul de romanistică al lui Gröber, întocmit de Mozes Gaster. Nu este exclus ca editura germană să fi impus autorului să renunţe la citarea bibliografiei în limba română, pe care Alexici fără îndoială o cunoştea, aşa cum rezultă din informaţiile incluse în prezentarea literaturii româneşti. Este posibil, însă, ca autorul însuşi să fi renunţat la indicaţii bibliografice şi la note, iar istoria sa literară prezintă exclusiv textul cursurilor ţinute de Alexici la Academia Comercială din Budapesta, unde el a deţinut Catedra de limbă şi literatură română.

Ca orice scriere despre România, istoria literară a lui Alexici începe cu o prezentare succintă a istoriei românilor. Urmează un capitol despre poezia populară românească, unde versurile intercalate sunt preluate din antologiile traduse de Wilhelm von Kotzebue (1857) şi Wilhelm Rudow (1888). După aceste două capitole urmează prezentarea literaturii române culte, iar Alexici, care a emis ipoteza că poezia populară românească ar proveni în cea mai mare parte din Transilvania, împarte literatura română în mai multe perioade: prima perioadă ar fi identică cu activitatea Şcolii ardelene în secolul al XVIII-lea, cea de a doua ar fi durat din secolul al XVIII-lea până în anul 1821, fiind definită ca precursoare a literaturii culte. Cea de a treia perioadă începe în 1821, iar cea de a patra debutează cu dinastia Hohenzollern (1866) şi ajunge până la epoca contemporană lui Alexici. Periodizarea aceasta nu se face pe baza unui principiu cert, anii de delimitare pentru ultimele două perioade sunt legate de evenimente politice: 1821 – cu mişcarea eteristă şi cu răscoala lui Tudor Vladimirescu în Moldova şi în Ţara Românească, 1866 – preluarea domniei în Principatele Unite de către Carol de Hohezollern. Este, totuşi, problematic să susţii o influenţă directă a celor două evenimente politice asupra scrisului românesc. Mai problematică este perioada a doua a lui Alexici care poartă titlul *Pregătirea literaturii culte în Principate.* În această perioadă sunt incluşi Varlaam, Dosoftei, cronicarii Ureche şi Miron Costin, Dimitrie Cantemir şi Ienăchiţă Văcărescu, dar aceştia nu sunt deja autori de literatură cultă? Sunt doar premergători?

Ceea ce este o convingere a lui Alexici se repetă mereu pe parcursul lucrării: transilvăneanul crede ferm că cea mai specifică literatură românească s-ar fi născut în Transilvania, unde conştiinţa naţională românească ar fi fost mai puternică. Aceasta se poate observa şi în ultima perioadă (pe atunci, contemporană lui Alexici), când, cu George Coşbuc şi Ion Slavici, s-ar fi impus cei mai de seamă autori ai timpului. Alexici mai crede că, pe lângă Transilvania, ar fi existat o literatură românească extrem de valoroasă în Moldova, care, însă, ar fi fost puternic înrâurită de literatura slavă. În acest caz, Alexici se gândeşte la literatura religioasă şi la cronicarii secolului al XVII-lea, dar secolul al XIX-lea nu a mai continuat, în primul rând, tradiţiile scrisului religios. Pentru Ţara Românească, cu un aport mai redus la

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

evoluţia literaturii româneşti (aşa afirma Alexici), el vede o influenţă greacă şi, mai recent, una franceză.

Ocupându-se de autorii români, Alexici a remarcat importanţa *Junimii*, adică a *Direcţiei noi*, care ar fi imprimat literaturii române impulsuri din Europa occidentală, capabile să modernizeze toată literatura naţională:

> Meritul Junimii şi al adepţilor ei, merit care rămâne incontestabil, constă în întroducerea unui conţinut modern de idei în cultura română, în înălţarea literaturii române la culmile europene şi în introducerea unei limbi literare unitare (Alexici 1906: 130)[12].

Eminescu, Creangă şi Caragiale sunt consideraţi, ca şi azi, vârfuri ale scrisului românesc. Dar la cei trei nu se mai caută unde se regăseşte specificul moldo-slav sau româno-grec/francez. Soluţia am menţionat-o deja: Alexici crede că transilvănenii au reluat rolul lor de deschizători de drumuri noi şi, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, ei oferă din nou celorlalte regiuni româneşti modele de urmat.

Profesorul universitar budapestan a trebuit să se adapteze atmosferei locului: a subliniat importanţa reformei religioase din Ungaria (şi implicit din Transilvania) pentru cultura română[13]. A devenit susţinător al provenienţei sud-dunărene a limbii şi poporului român şi a supralicitat importanţa literară a învăţaţilor ardeleni pentru literele româneşti, punându-i pe acelaşi nivel cu junimiştii chiar şi pe latiniştii de la finele secolului al XIX-lea.

Faptul că Alexici remarcă importanţa monarhiei româneşti pentru conştiinţa naţională în Moldova şi în Ţara Românească (după 1881 în România) se poate uşor constata. În acest fel se atrage atenţia asupra elementului german, fapt ce convenea editorilor de la Leipzig. Ceea ce rămâne drept o lipsă considerabilă o istoriei literare a lui Alexici, datorată traducătorului şi „prelucrătorului" Karl Dieterich din Leipzig, sunt titlurile date numai în limba germană. În foarte multe cazuri aceste titluri nici nu te lasă să gândeşti la opera originală, de exemplu când *Aprodul Purice* a lui C. Negruzzi se numeşte *Junker Purice* sau *Georg von Sadagura*[14] (pentru *Iorgu de la Sadagura* a lui Alecsandri*),* la Eminescu: *Das Jagdhorn* (pentru *Peste vârfuri*![15]) sau *Gute Nacht* (pentru *Somnoroase păsărele*, unde refrenul este: „Noapte bună!"), *Gebet eines Dakiers* (*Rugăciunea unui dac*), *Vater Nikifor der Schlaukopf* (*Moş Nichifor coţcariul*, de Creangă), *Herrin Chiajna* (*Doamna Chiajna*, a lui Odobescu). *Năpasta* lui Caragiale este redat prin *Die falsche Beschuldigung* (p. 183). Culegerea de poezii a lui Alecsandri *Lăcrămioare* se cheamă ba *Tränenblümchen*, ba *Maiglöckchen* (p. 116). *Junimea*, în fine, este numită *Bund der Jugend* (p. 111, 'Asociaţia tinerimii'). Asemenea traduceri irită, dar ele trebuie puse pe seama traducătorului Dieterich, care nu cunoştea limba şi istoria literară românească.

[12] „Denn das bleibende Verdienst der Junimea und ihrer Anhänger ist, dass sie modernen Ideengehalt in die rumänische Kultur einführten, die rumänische Litteratur auf europäische Höhen erhoben und den Grund zu einer einheitlichen Schriftsprache legten".

[13] Chiar şi Martin Luther este considerat un stimulator al culturii române din Ardeal.

[14] În limba germană: Sadagora, ucrain. Sadgora.

[15] Este vorba de cornul care sună, dar o apropiere cu poezia *Der Postillon* de Lenau nu există, chiar dacă Alexici o postulează.

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

În alte locuri Dieterich n-a ştiut să traducă titlurile, lăsându-le aşa cum erau în original (*Milcovul*, p. 103). Se întâmplă şi curiozităţi cum ar fi: titlul primei piese jucate la Iaşi în 1817 era *Myrtill und Chloe*, a lui Gessner, dar Alexici (sau Dieterich) scrie *Mirtil und Kloe*, imitând atât titlul, cât şi scrierea românească. Sau *Albina românească* se traduce corect *Rumänische Biene* (p. 99), dar aici ar fi fost mai bine, dacă s-ar fi renunţat la traducerea titlului ziarului şi s-ar fi păstrat forma originală românească

Aceste exemple arată o inconsecvenţă care există şi în alte cazuri în această istorie literară (de exemplu, ea prezintă evoluţia literaturii române când pe genuri literare, cum o făcuse şi Rudow, când numai după autori, despărţind, totuşi, în diverse locuri opera unui scriitor. De exemplu, Caragiale apare atât la paginile 161–163, cât şi la paginile 183–184.

Desigur, ca în orice istorie literară timpurie există erori: Alexici crede că Academia Mihăileană (1835–1840) a luat fiinţă în 1827 (p. 95) şi a beneficiat mai ales de aportul unor învăţaţi transilvăneni (Fabian, Laurian, Ioan Maiorescu) ; Mumuleanu apare ca Mămuleanu (p. 103) ; poema *Umbra lui Mircea la Cozia* a devenit *Der Schatten Mirceas* (p. 109), adică *Umbra lui Mircea* etc.

Care sunt, însă, meritele aceastei istorii literare? Ea tratează integral şi cu informaţii convingătoare folclorul românesc: atât baladele istorice (pe care, spune Alexici, le-a tradus mai cu seamă Kotzebue), doinele şi poeziile lirice (aici Rudow este citat ca cel mai reprezentativ traducător), cât şi bocetele şi baladele despre haiduci. Astfel, tabloul complet al poeziei populare româneşti este mult mai bogat decât la alţi autori anteriori. Faptul nu este de mirare, pentru că Alexici a tradus chiar basme populare româneşti în limba maghiară (nu „povestiri”, cum se menţionează în *Dicţionarul general al literaturii române*), a cules folclor românesc din Transilvania, a scris în multe rânduri despre literatura populară românească. După capitolul despre folclorul românesc (p. 20–48) urmează unul despre literatura dialectală (p. 48–58), din care se remarcă prezentarea literaturii macedo-române, a zicătorilor din sudul Dunării. În arealul istoriei literare ar intra, aşadar, toate regiunile locuite de români, la nord şi la sud de Dunăre, iar fiecare regiune ar prezenta un specific aparte. Alexici, care ţine cont de continuitatea unor tradiţii literare regionale, este, în acest caz, un deschizător de drumuri.

Referitor la periodizare, aşa cum am spus, Alexici întroduce evenimente politice ca bază pentru o delimitare a etapelor de evoluţie literară, iar dacă cele două repere (anii 1821 şi 1866) nu sunt prea bine alese, acest lucru nu ne împiedică să acceptăm importanţa evenimentelor directoare şi pentru dezvoltarea culturii şi chiar a literaturii (de exemplu, 1848 sau 1877). Criterii intraliterare lipsesc la Alexici, dar poate ar fi prematur să i se fi cerut aşa ceva la cea dată.

O particularitate, şi ea însă însoţită de erori, atrage şi astăzi atenţia: este vorba de abordarea comparativă a fenomenului literar. Preluând de la Mozes Gaster ideea că literatura română are, în diversele ei perioade, evoluţii paralele cu alte literaturi din sud-estul Europei sau din Europa occidentală (Gaster se referise numai la literatura română veche), Alexici stabileşte trei direcţii de dezvoltare, amintite mai sus (impulsurile transilvane, cele moldo-slave, sau cele greco-franceze în Ţara Românească).

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Dar comparaţia nu se opreşte numai la aspecte generale, ci se referă concret la autori sau la opere izolate, în parte preluate de la Rudow. Gheorghe Şincai tratează, aşa crede Alexici, istoria românilor comparând-o cu istoria popoarelor din estul Europei. Costache Negruzzi este prezentat ca un discipol al lui Puşkin, Al. Donici ca un imitator al lui Krîlov. Budai-Deleanu, cu a sa *Die Zigeuneriade* (*Ţiganiada*, p. 72), s-ar fi inspirat dintr-o parodie a lui Blumauer, când a compus lucrarea. La Negruzzi mai descoperă ecouri ale lecturilor din Byron, dar şi ale lui Horaţiu sau Ovidiu (la fel cum a afirmat şi Rudow). Nuvelele lui Slavici (mai ales *Popa Tanda*) sunt comparate cu cele ale elveţianului Gottfried Keller din volumul *Die Leute von Seldwyla*, iar la Sadoveanu se susţine că romanul lui *Die Falken* (probabil *Neamul Şoimăreştilor*) ar fi fost influenţat consistent de *Taras Bulba* al lui Gogol. Desigur, multe din aceste trimiteri la alţi autori sau la alte literaturi ca modele sau ca termen de comparaţie au fost şi rămân subiective, dar principiul este valabil: prezentarea comparată a literaturilor vecine, a autorilor şi operelor ar trebui să fie făcută sistematic, ţinând cont de specificul local, al timpului şi specificului individual al autorilor cercetaţi.

Când îl prezintă pe Vasile Alecsandri, Alexici descoperă diferitele etape ale operei şi le prezintă în mai multe locuri, insistând, însă, mai ales asupra talentului liric al poetului. Teatrul lui Alecsandri este prezentat ca o simplă imitaţie a comediilor franceze. La Eminescu aflăm că ar fi parcurs patru etape de dezvoltare: 1. una romantică, 2. alta melancolică, 3. una satirică şi a a 4-a, pesimistă (p. 137). Subiectivismul lui Alexici are proporţii chiar surprinzătoare: „Din poezia lui Eminescu se ridică miresme puternice de flori, cum ar fi cele de crin sau iasmin. Dacă miresmele devin prea puternice, nu te îmbată, sau te recomfortează, ci te ameţesc, ba chiar te ucid, în cele din urmă" (Alexici 1909: 143)[16]. Asemenea impresii sunt desuete, chiar şi pentru timpul când a scris Alexici. Azi se poate doar aprecia strădania istoricianului literar de a descoperi evoluţii în cadrul operei unor poeţi sau scriitori izolaţi.

Se poate spune că istoria literară a lui Alexici conţine unele sugestii metodice (periodizarea, principiile acesteia, importanţa literaturii regionale), dintre ele cea mai importantă rămânând investigarea tradiţiilor naţionale, încadrate în tradiţii europene. Dar microportretele scriitorilor nu se pot reţine azi. Interesante rămân doar procedeele de caracterizare a genurilor literare, cele mai stângace putându-se constata în cazul poeziei lirice.

Concluzii provizorii

Am prezentat doi autori străini, cercetători ai culturii şi literaturii române, ale căror istorii literare nu au fost cercetate în amănunt sau cunoscute până azi. La 1892 Rudow făcea periodizarea literaturii române după criterii pur subiective, doar pentru perioada *Junimii*, pentru care autorul a menţionat şi pe adversarii ei (socialiştii, latiniştii, revista lui Haşdeu), existând o caracterizare pe baza unor principii estetice şi specific literare. Nici urmărirea literaturii după genuri literare, criteriul de ordine al lui Rudow, nu aduce efectul scontat, adică descoperirea unor filoane evolutive ale

[16] „Wie starker Blumenduft steigt es aus Eminescus Dichtung auf, wie Duft von Lilien und jasmin. Aber wenn dieser zu intensiv wird, belebt und erquickt er nicht, sondern betäubt und tötet schließlich".

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

literaturii române. Inexplicabil este că Rudow, care din 1886 s-a ocupat de poezia populară, nu o încadrează în ansamblul literaturii române.

După el, Alexici a încercat să găsească criterii de delimitare a perioadelor literare. În două cazuri a găsit evenimente politice, pe care le considera importante şi pentru scrisul românesc: răscoala lui Tudor Vladimirescu (1821) şi instaurarea dinastiei Hohenzollern-Sigmaringen (1866). Legături dintre evenimentele politice şi dezvoltarea literaturii s-au stabilit şi după Alexici (perioada paşoptistă, Marea Unire sau perioada interbelică, 1989). Alexici însă se arată inconsecvent când urmăreşte evoluţia literară fie ca o simplă înşirare de autori, fie pe genuri literare. Poezia populară, pe larg şi convingător înfăţişată, îşi are locul ei în istoria literară, înaintea literaturii culte.

Ambii istorici literari încearcă să introducă metoda comparativă în aprecierea valorilor literaturii naţionale. Rudow nu are criterii bine precizate, dar se străduie prin numeroase traduceri să integreze scrisul românesc în ambianţa poeziei universale (mai cu seama în antologia sa din 1891), mulţumindu-se, însă, cu comparaţii izolate ale unor opere sau scriitori cu autori cunoscuţi pe plan european. Alexici caută asemănări şi paralelisme pe plan regional, reluând sugestia lui Mozes Gaster de a trata literatura veche din Moldova în paralel cu literatura slavă veche, cea din Ţara Românească cu literatura greacă sau franceză, cea transilvană cu cea germană sau maghiară. În acest sistem lipseşte, însă, precizarea referitoare la caracterul unitar şi naţional al literaturii române. Dar convingerea că metoda istorico-comparativă ar ajuta la o mai bună încadrare a literaturii româneşti în ansamblul scrisului european rămâne valabilă.

Se poate vedea bine că Alexici, ale cărui scrieri (mai cu seama cele despre folclor) au fost bine cunoscute specialiştilor români, căuta criterii de evaluare ştiinţifică adecvate epocii. Rudow a urmărit, în primul rând, popularizarea culturii şi literaturii române prin exemple, adică prin traduceri. În acelaşi timp a insistat asupra romanităţii limbii române, şi a dat exemple pentru capacitatea ei de a exprima şi cele mai poetice intenţii.

Prin ansamblul operelor lor, atât Rudow, cât şi Alexici au contribuit la cunoaşterea României în spaţiul de limbă germană, unul prin scrieri în această limbă (Rudow), celălalt prin scrieri în limba română sau maghiară (Alexici), acestea fiind traduse în germană. Cercetarea operei lui Rudow (asupra căruia am insistat mai mult, pentru că, în receptarea românească, acest filoromân lipseşte cu desăvârşire) şi cea a lui Alexici va putea să ajute la înţelegerea exegezei literare de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi la clarificarea unor amănunte de evoluţie regională a literaturii române şi a unor autori aparte.

Bibliografie

Alexici 1909: Georg Alexici, *Geschichte der rumänischen Literatur*, ediţia a II-a, Leipzig, Amelang [1906].

Alexici 1966: George Alexici, *Texte din literatura poporană română.* Publicat cu un studiu introductiv, note şi glosar de Ion Muşlea, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Bican 2014: Bianca Bican, *Deutschsprachige Presse Siebenbürgens*, Berlin, LIT Verlag, 176 p. („Transkulturelle Forschungen an den Österreich-Bibliotheken im Ausland"; 10).

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Bigler 1991: Ingrid Bigler, *Wilhelm Rudow*, în *Deutschen Literatur-Lexikon. Biographisches und bibliographisches Handbuch*, Bern, vol. 13, p. 469–470.

Brümmer 1896: Franz Brümmer, *Lexikon der deutschen Dichter und Prosaisten des neunzehnten Jahrhunderts*, vol. 3: M-Schn, Leipzig, Reclam p. 364.

Olărescu 2008: Daniela Olărescu, *Die Rezeption der rumänischen Literatur in Deutschland zwischen 1945 und 1989*, Frankfurt am Main/Berlin/Bern/Bruxelles/New York/Oxford/Wien, P. Lang, 270 p. („Europäische Hochschulschriften"; Bd. 1968).

Osterkamp 1979: Ernst Osterkamp, *Lucifer. Stationen eines Motivs*, Berlin/New York, de Gruyter („Komparatistische Studien". Hg. von Horst Rüdiger; Bd. 9), 262 p.

Rudow 1884: Wilhelm Rudow, *Martin, der Maschinenführer. Ein Sang aus dem Westen*, E. Salzwedel, Hoffmann, 73 p.

Rudow 1886: Wilhelm Rudow, *Verslehre und Stil der rumänischen Volkslieder*, Diss. Halle 1886, 43 p. (aflată în biblioteca Universităţii Harvard).

Rudow 1888: Wilhelm Rudow, *Rumänische Volkslieder*. Übersetzt von W.R. Nebst Einleitung: *Der rumänische Volksgeist nach seinen dichterischen Erzeugnißen*, Leipzig, Barsdorf.

Rudow 1891 (a): Wilhelm Rudow, *Harzblüten. Den Bewohnern und Freunden des Harzes*, Wernigerode, Rudow, 110 p.

Rudow 1891 (b): Wilhelm Rudow, *Mädchenliebe und Mannesliebe*, Wernigerode, Rudow, 47 p.

Rudow 1891 (c): Wilhelm Rudow, *Lucifer. Ein Dichterleben. Herrn Administrator Bode und Frau Rittergut Banteln in dankbarer Liebe ihr Neffe Lucifer*, Wernigerode, Rudow, 131 p.

Rudow 1891 (d): Wilhelm Rudow, *Um die Erde. Eine Auswahl der schönsten und kennzeichnendsten Dichtungen der wichtigsten Kultursprachen*, Wernigerode, 294 p., (Basel, Finkh, 1905, 296 p.).

Rudow 1891 (e): Wilhelm Rudow, *Die Bombe. Enthüllungen über den Bau und die Verwaltung der serbischen Staatsbahnen*. Aus dem Serbischen übersetzt von Wilhelm Rudow. Mit einem Vorwort von Carl P [...], Leipzig, Germanicus (ed. a 2-a).

Rudow 1892: Wilhelm Rudow, *Geschichte des rumänischen Schrifttums bis zur Gegenwart*. Wernigerode, 238 p. (*Nachtrag*, Leipzig, 1894, XXXII p.); recenzii: Iosif Vulcan, în „Familia", 1892, nr. 42; în „Revista Nouă", anul 5, nr. 5–7; Ioan Slavici, în „Tribuna", 9, nr. 268; Ladislaus Réthy, în „Pesti Századok", 1893, nr. 1; în „Literarisches Centralblatt", Berlin 1893, p. 454; Alexandru Philippide, în „Literaturblatt für und romanische Philologie", anul 14, 1893, p. 399–410.

Rudow 1893 (a): Wilhelm Rudow, *Wittekind, der Sachsenherzog. Vaterländische Dichtung*, Ökrös, 1893, 183 p.

Rudow 1893 (b): Wilhelm Rudow, *Glückwunsch der Rumänen zur Vermählung I.K.H. des Kronprinzen Ferdinand von Romänien und der Prinzessin Marie von Großbritannien und Irland, Herzogin von Sachsen*, în „Rumänische Jahrbücher", Hg. C. Diaconovich, Resicza, 1 (1893), p. 47

Rudow 1893 (c): George Coşbuc, *Willkommensgruß, dem Brautpaar Rumäniens gewidmet*, übers. Wilhelm Rudow, în „Rumänische Jahrbücher", Hg. C. Diaconovich, Resicza, 2–3 (1893), p. 116.

Rudow 1893 (d): *Die Gestalten des romänischen Volksglaubens* (*Aus dem Alptraume entwickelt von Wilhelm Rudow*), în „Rumänische Jahrbücher", Hg. C. Diaconovich, Resicza, 2–3 (1893), p. 103–115, 4 (1893), p. 197–204, 7 (1893), p. 391-399, 8–9 (1893), p. 494–509.

Şăineanu, Ionescu-Gion, Haşdeu 1892: Lazăr Şăineanu, G. I. Ionescu-Gion, B. P. Haşdeu, *O istorie a literaturii române în limba germană*, Bucureşti, „Eine Trilogie".

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)

Vaida 2010: Maria Vaida, *Lucretia Suciu (-Rudow!) sau mările iubirii*, Cluj-Napoca, Grinta, 178 p.

Two Old Histories of the Romanian Literature and their Authors: Wilhelm Rudow and Gh. Alexici. Some Considerations Regarding Models of the Past

In the literary historiography, some of the older publications have been replaced by new writings. As a rule, these have more and new information which contributes to a better understanding of the literary phenomenon. Then, why should we remember two literary histories of 1892 and 1906? In the first place, because some older suggestions/ considerations, especially those referring to the method of research, deserve to be reconsidered. In the present case Gheorghe Alexici tried to present the Romanian literature from all the provinces inhabited by Romanians, therefore, those from Macedonia and Greece as well. Even today, it would be not out of interest to include the written literature of Aromanians in histories of the Romanian literature. Wilhelm Rudow (1858-1899) included - especially for his German contemporaries- many poems translated from Romanian. These productions are not present in histories of the Romanian literature destined to the space outside Romania. Nevertheless, they have a contribution to a real understanding of the Romanian literary phenomenon, and as such, they are useful.

No matter how outdated the information in some older literary histories may be, one can find here data forgotten in time, and they deserve to be remembered. Such literary histories (especially those in foreign languages) have been ignored, even by those who were contemporaries with the respective authors. As far as Rudow is concerned, it is only Alexandru Philippide who made a serious criticism, in a German magazine, to his literary history. But, not only Rudow, who lived in Romania from 1888 until his death, being married to the poetess Lucretia Suciu, was forgotten, but also Gheorghe Alexici, professor of Romanian in Budapesta, as well as a great part of their contributions to propagate the Romanian culture outside Romania. Rudow defended his PhD in Halle (1886), with a dissertation on the Romanian folklore (he was not allowed to answer in Romanian as, we may assume, the members of the board did not speak this language). In 1888, Rudow published a substantial anthology of Romanian folk poetry, in 1892 a history of the Romanian literature, and in 1891 included in the first place, in an anthology of universal poetry, the Romanian poetry (30 pages; only the Polish poetry is given the same preponderence). Rudow, who master 32 languages, included the Romanian literature in a fairly wide context. As far as Alexici is concerned, whose studies on the Romanian folklore were republished in 1966, nobody else has investigated his manuals of Romanian or his literary history.

The two propagators of the Romanian literature and culture outside Romania in the 19th century deserve consideration even today, remembering that their work may be one of the duties of the literary historians of present time.

BDD-A22772 © 2015 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:14 UTC)